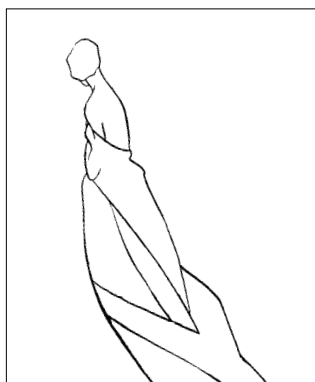

GYARMATI LÁSZLÓ

A Fedák-kézirat története

Fedák Sári élettörténetének első része 1929-ben jelent meg *Útközben* címen. A második részét 1946-ban, még a börtönben kezdte írni, és folytatta, amikor kitiltották Budapestről, a Nyáregyházán töltött nehéz napjai alatt, egészen 1953-ig. A viszontagságos életével kapcsolatos gondolatait maga gépelte le, és ennek egy fénymásolata valamilyen úton kijutott Caracasban élő rokonaihoz, de ennek tartalmát senki sem ismerte. A rokonság idegenbe szakadt tagjai a háború után hagyták el Beregszász városát, amikor Sári bátyja, István, a velem hasonló korú három fiával és kislányával Dél-Amerikában keresett új hazát magának. Én is hasonló sorsra jutottam, amikor a forradalom utáni megtorlás elől Svájcba menekültem.

A távoli rokoni kapcsolat közöttünk levelek váltásából állt, egészen a kétezres évek elejéig, amikor negyven évi munka után nyugdíjaztam magam. Ekkor sor kerülhetett arra is, hogy látogatást tegyek Caracasban. Feleségemmel együtt kellemes napokat töltöttünk a családnál, amikor az egyik esti beszélgetésnél Sári unokaöcsénk német nyelvű felesége, Gertrud egy meglepetéssel szolgált. Közölte velem, hogy egy öreg szekrény fiókjában talált egy magyar nyelvű kéziratot, amellyel eddig senki sem foglalkozott.

Ez számomra érthetőnek tűnt, mert bár ott a magyar iskola és cserkészlet segítségével már a harmadik generáció is elég jól beszél magyarul, azonban gyakorlat hiányában az olvasással

Fedák Sári mint japán táncosnő, 1901
(Zitovszky Béla filmfelvétele, forrás: regi.oszk.hu)

nem boldogulnak olyan könnyen. Gertrud megkérdezte, hogy hajlandó lennék-e elolvasni a kéziratot és véleményt mondani róla. Mivel abban az időben a családi történet összeállításával foglalkoztam, örömmel vállaltam a feladatot abban a reményben, hogy újabb adatok birtokába jutok.

Amikor megkaptam a kéziratot és elkezdtem olvasni, megdöbbentem, mert rögtön láttam, hogy nagy kincset tartok a kezemben: Fedák Sári saját kezűleg írt élettörténetét. Mennél tovább olvastam, annál jobban nőtt a lelkesedésem. Nem csak a jó stílus nyűgözött le, hanem a színháztörténeti részletek és a viszontagságok is, melyeket az idős primadonna közölt az életéről, igencsak megdobogtatták a szívemet. Megdöbbentő dolgokat is olvashattam, például azt, hogy az amerikai fogságba került öreg színésznőt, magyar kérésre, a katonai elhárítás letartóztatta, és „mint háborús bűnöst” hazatoloncolta. Ezután a hírhedt Andrassy út 60-ba került, és megkezdődött élete végéig tartó kálváriája.

Időnként részleteket fordítottam le németre a feleségemnek, akinek szintén könny szökött a szemébe. A lefordított szöveget elküldtem a rokonoknak, akik ugyancsak meglepődtek, és megkértek, hogy szerezzek egy támogatót a magyar kiadáshoz. Ebben segítségemre volt Bencsik Gábor, a Magyar Ház Kft. kiadója, aki vállalta a könyv publikálását.¹ Ekkor kezdődtek azonban a nehézségek. A kéziratot a könyv kiadásához elő kellett készíteni, amit rám bíztek. Újra és újra átolvastam a szöveget, és igyekeztem egy könyvnek megfelelő formában összeállítani. Találkoztam azonban technikai problémákkal is. Ezek közé tartozott például, hogy a kéziratban szerepelt a „Gyűjtőfogház himnusz”, melyet minden este utolsó imaként közösen énekeltek el a rabok. Itt meg kell említeni, hogy 1946-ban a börtönökben még a régi fegyőrök teljesítettek szolgálatot, és a rendszer még nem tiltotta a vallásos megnyilatkozásokat. A kéziratban a szöveg le volt írva, de a kotta hiányzott. Szinte megoldhatatlan probléma előtt álltam, hogy honnan szerezzem meg a kottát, hiszen Zsazsa (Fedák Sári) is azt írta, neki sem sikerült kideríteni, ki szerezte. Ekkor történt valami, amit azóta is Gondviselés segítségének tartok, mert váratlanul megoldódott a probléma. Egyik jó barátom felesége elhunyt, és részt vetünk a gyászmisén. Ezen a szomorú eseményen meglepetésemre a kórusban felhangzott egy szép bariton tolmácsolásában az „Ima a hazáért” szövege és dallama, amelyben felismertem a keresett „Gyűjtőfogház himnuszt.” Amikor vége volt a szertartás-

A könyvborítón Fedák Sári mint János vitéz

¹ A könyv „Te csak most aludjál, Liliom...” – Fedák Sári emlékiratai címmel, Bognár József szerkesztésében jelent meg 2012-ben a Magyar Ház Kiadónál.

nak, megvártam, míg a kórusból lejön az énekes, és megkértem, bocsássa rendelkezésemre a kottát. Pár nap múlva meg is kaptam, és így kerülhetett be a kötetbe.

A család rendelkezésemre bocsájtotta Ady Endre Fedák Sárihoz írt versének a tulajdonukban levő eredetijéről készített fényképet is, és ez díszíti a könyv borítójának hátsó oldalát. Az emlékirat *Te csak most aludjál, Liliom* címen került forgalomba. Örömmre szolgál, hogy többek segítségével sikerült megjelentetni. Ezzel Sári néni kívánsága teljesülni tudott, hogy még egyszer el tudjon beszélgetni „nagy barátjával”, a közönséggel. Hogy őszintén elmondhassam mindazt, amit a rosszindulatú közlemények vele kapcsolatban meghamisítottak. Hálával tartozom a Nemzeti Színház vezetőségének, és különösen Szücs Nelli művésznőnek, hogy az előadás létrejöttével méltó emléket állított a magyar színháztudomány kiemelkedő egyéniségének.

Részlet a kiadó ajánlásából:

„Fedák Sári (1879–1955) a 20. század első évtizedeinek legnagyobb hatású operettprimadonnája volt. Nem elsősorban szépségével, énektudásával, hanem mindenekelőtt kisugárzásával, a belőle mindig áradó életerővel hódított. Olyan írói nagyságok, mint Ady Endre vagy Németh László rajongtak érte. Igazi halhatatlanságának az is bizonyítéka, hogy neve fogalom lett az őt már nem látható későbbi generációk számára is. Hiszen például az utibban a „fedáksári” a legutolsó, a végső, a mindent felülmúló kontra neve. Fedák Sári egész életében vérbeli primadonnához méltóan állandó beszédtema volt, hol szerepei, hol magánélete okán. De nemcsak sikerekben és rajongó szeretetben volt része, hanem kudarcokban, ellene irányuló gyűlöletben és börtönbüntetésben is. Az 1945-ben berendezkedő új hatalom háborús bűnösnek nyilvánította. Alaptalan vádaskodások áldozata lett. Pedig csak két bűne volt, az őszintesége s a hazaszeretete.”

A szerző és neje a Fedák-premierén

László Gyarmati: The Story of the Fedák Manuscript

The memoirs of Sári Fedák (26th October 1879, Beregszász (present-day Berehove, Ukraine) – 25th May 1955, Budapest), one of the best known and most acclaimed Hungarian actresses and prima donnas in the 20th century, were published under the title *Te csak most aludjál, Liliom...* (*You Just Sleep Now, Lily*) in 2012. The author of the present paper himself happened to come across Sári Fedák's manuscript, which contains her notes from between 1946 and 1953, at the beginning of the 2000s. The publication of the story relating the discovery is made timely by the premiere on 28th October, 2015, of Nelli Szücs's solo performance evoking the figure and life story of Sári Fedák.